
МОДЕЛІ СЕМАНТИЗАЦІЇ БАГАТОЗНАЧНИХ ТЕРМІНІВ У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ ЛІНГВІСТИЧНІЙ ТЕРМІНОГРАФІЇ

(на прикладі концептуального моделювання
лінгвографічних значень терміна *термінологія*
в українській, російській, польській та білоруській мовах)

Вікторія ІВАЩЕНКО
(Київ, Україна)

Категорія багатозначності є одним із найважливіших параметрів лексикографування / термінографування, що об'єктивує ту чи іншу авторську настанову. Вивчення проблематики термінографічної семантизації на матеріалі лінгвістичних словників дає підстави говорити про лінгвографічну семантизацію як процес і/або результат експлікації семантики лінгвістичних термінів за допомогою вербальних і невербальних засобів, що відповідно відбивають лінгвографічні значення (значення термінів, зафіксовані в лінгвістичних словниках). Декодувати суб'єктивну авторську настанову допомагає процедура віднаходження концептуальних моделей семантизації багатозначних лінгвістичних термінів, або концептуальних моделей лінгвографічної семантизації багатозначних термінів із урахуванням особливостей інтерпретацій їхніх значень у тому чи іншому словнику. У доповіді розкрито фрагмент концептуального моделювання на прикладі лінгвографічних значень терміна *термінологія* в українській, російській, польській та білоруській мовах.

Ключові слова: концептуальна модель семантизації, багатозначний термін, лінгвістична термінографія, лінгвографічна семантизація, лінгвографічне значення.

MODELS OF SEMANTIZATION OF POLYSEMANTIC TERMS IN SLAVIC LINGUISTIC TERMINOGRAPHY

(on the example of conceptual modeling of linguistic terminographical meanings of the term *terminology* in the Ukrainian, Russian, Polish and Belarusian languages)

Victoria IVASHCHENKO
(Kyiv, Ukraine)

The category of polysemy is one of the most important lexicographic / terminographic parameters which objectivizes one or another author's standpoint. The study of problems of terminological semantization on the material of linguistic dictionaries gives grounds to speak about linguographical semantization as a process and / or result of explication of the semantics of linguistic terms by using verbal and nonverbal means, which respectively reflect linguographical meanings (meanings of terms recorded in linguistic dictionaries). The procedure of finding out conceptual models of semantization of polysemantic linguistic terms or conceptual models of linguographical semantization of polysemantic terms taking into account the peculiarities of their interpretation in one or another dictionary helps to decode the subjective author's intention. The report reveals a fragment of conceptual modeling on the example of linguographical meanings of the term *terminology* in the Ukrainian, Russian, Polish and Belarusian languages.

Key words: conceptual model of semantization, polysemantic term, linguistic terminography, linguistic semantics, linguographical significance.

Загальна проблема категорії багатозначності в теорії і практиці слов'янської термінографії була й залишається доволі актуальною, особливо з огляду на розкриття її природи в різних дослідницьких напрямках, зокрема: власне лінгвістичному, психолінгвістичному, системологічному, семіотичному, когнітивістичному. Затребуваними сьогодні є логіко-філософські, логіко-лінгвістичні, структурно-математичні / математично-лінгвістичні, когнітивно-психологічні, психосемантичні, лінгвоконцептологічні, логіко- й лінгвофілософські аспекти вивчення природи цієї категорії в термінології та її відбиття в термінографічних працях.

У лінгвофілософському аспекті статус категорії багатозначності можна визначити по-різному:

- 1) як одну з мовних (семантичних) універсалій, що є загальною властивістю мов реалізувати семантику тієї чи іншої одиниці в різних її виявах;

- 2) як наукову універсалью = мовознавчий концепт, фундаментальне / базове поняття лінгвістики, що корелює з поняттями "семантика", "[лексичне] значення", "лексико-семантичний варіант", "семантема", "бісемія" / "двозначність", "моносемія" / "однозначність", "полісемія", "енантиосемія", "еврисемія", "діасемія", "амбісемія" та ін.;
- 3) як універсальний термін лінгвістики, що в різних дослідницьких напрямках у змістовому сенсі корелює з термінами *багатозначність* = *полісемія*, *багатозначність* (властивість) vs *полісемія* (явище), *багатозначність* = *семантична деривація* = *семантична модуляція* = *лексико-семантична варіантність* та ін.;
- 4) як лексикографічну універсалью, один із параметрів лексикографування.

Об'єктом нашого зацікавлення є категорія багатозначності як параметр лексикографування, що об'єктивує авторську настанову. Екстраполяція філософського розуміння об'єктивації¹ на власне поняття *об'єктивації категорії багатозначності в лексикографії* дає підстави визначити її як перетворення здатності лексикографів суб'єктивно (залежно від власного досвіду) виявляти різні ознаки того самого об'єкта пізнання у властивість поняття про цей об'єкт мати різну кількість формалізованих за допомогою природної мови семантичних ознак, а отже, різну кількість значень слова (семантично варіювати), що їх на основі різних операцій логічного виводу фіксують лексикографи в різних словниках.

У лінгвістиці "будь-який спосіб розкриття значення слова в словнику" (Табанаківа 1999, 61), словникове тлумачення називають *семантизацією*, або *лексикографічною семантизацією*², а з огляду на термінографічний аспект проблеми – *термінографічною семантизацією*, що є "процесом і/або результатом експлікації семантики термінологічних одиниць за допомогою вербальних і невербальних засобів" (Комарова 1991, 3).

Залежно від галузі знання сьогодні говорять про науково-технічну, медичну, лінгвістичну термінографію тощо. Вивчення проблематики термінографічної семантизації на матеріалі

¹ У філософії – *об'єктивація* – це перетворення суб'єктивного (властивостей, притаманних суб'єктові) в об'єктивне (у властивості об'єкта), що відбувається в діяльнісному процесі, зокрема у вузькому сенсі: як перетворення процесів пізнання (думки, мислення) у формалізоване в математичних формулах, фізичних, хімічних, біологічних, соціальних, інших законах, категоріях, поняттях тощо знання (чи систему знань) за допомогою природної мови та власне метамови науки, живопису, архітектури та інших сфер людської діяльності. Вирізняють також об'єктивацію як процес практичного застосування та втілення знання (Андрос 2002, 439-440).

² На нашу думку, термін *семантизація* можна застосовувати й щодо розкриття значення в будь-якому тексті, не лише лексикографічному чи термінографічному, а й науковому, навчальному, публіцистичному, законодавчому тощо.

лінгвістичних словників дає підстави відповідно говорити й про *лінгвографічну*³ *семантизацію* як процес і/або результат експлікації семантики лінгвістичних термінів за допомогою вербальних і невербальних засобів. Саме окремі аспекти лінгвографічної семантизації пропонуємо до уваги в цій розвідці.

Розрізняють чимало *способів семантизації термінів*, зокрема в науково-навчальних текстах, що корелюють із певними її *типами*⁴ або *моделями*⁵. Термін *модель семантизації* використовують на позначення "основного інформаційного складника тлумачення" (Ряполова, 1997, 7-8), або "мінімального інформаційного комплексу з погляду структури", що "може бути простим чи складним реченням, атрибутивним словосполученням або предметним ім'ям у широкому розумінні цього слова" (Ряполова, 1997, 8). Послугування цим терміном переорієнтовує дослідження з вивчення процесу кодування знання з боку автора словника на процес декодування, а отже, розуміння, осмислення (концептуалізації) з боку користувача чи дослідника в напрямі: "лексикографічна семантизація термінів / термінографічна семантизація" – "модель лексикографічної семантизації термінів / модель термінографічної семантизації" – "розуміння лексикографованого значення терміна / термінографованого значення".

³ Тут *лінгвографічний* – прикм. до *лінгвографія* – "теорія і практика укладання мовних довідників, або лінгваріїв" (Галлиулін & др. 1995). Термін *лінгвографія* неоднозначний. Його використовують також на позначення комплексної науки про письмо (Космеда & Соболев 2018, 63). На нашу думку, у цьому сенсі краще послуговуватися терміном *лінгвографіка*.

⁴ З-поміж основних способів (типів) семантизації розрізняють, напр., такі: 1) аналітичний (описово-логічний) – родо-видова дефініція (операційне, партитивне визначення, визначення через перерахування), квазіродо-видова дефініція, описова (власне описова, класично описова, приховане порівняння); 2) релятивний – релятивно-парадигматичний (синонімічний, антонімічний, заперечний), дериваційний (відсильно-логічний, словотвірно-модельний); 3) контекстуальне визначення (опис, роздум, класифікація); 4) синтаксичне визначення (вставний зворот із прикладом / екземплярне визначення, конкретизація, виділення, синтаксична конструкція зі сполучником "або", дієприкметниковий зворот, підрядна частина складного речення, відсилання); 5) екземпліфікація (малюнок, графік, схема, схема-класифікація, таблиця, формула, фотографія) (Іванова 2007, 18).

⁵ У деяких дослідженнях обґрунтовують, напр., такі моделі семантизації, або тлумачення: 1) для іменників – монолексемні (власне монолексемні, з ототожнювальною формулою, відсильні); конвербальні (напр., синонімічні ряди, перерахування, перекладні, градаційні); бінарні (складаються з двох лексичних одиниць); родо-видові; 2) для прикметників – через субстантивно-атрибутивні сполучення; через прикметники (монолексемні, група прикметників, прикметник із залежним словом); через прислівники (монолексемні, група прислівників, прислівники із залежним словом); 3) для дієслів – з опорним іменником; з опорним дієсловом; описові (Ряполова 1997).

У нашому дослідженні *модель семантизації* визначаємо як інформаційно стислу формалізовану структуру об'єктивації знань у лексикографічних⁶ / термінографічних, психологічно реальних (або психолінгвістичних)⁷, контекстуальних (контекстуально-лексикографічних, комунікативних)⁸, індивідуальних (авторських) та ймовірно-прогностичних значеннях мовних одиниць (про цей тип значень ітиметься в наших наступних розвідках).

Наразі зосередимо увагу на *моделях лексикографічної семантизації лінгвістичних термінів*, або *моделях лінгвографічної семантизації*, як інформаційно стислих формалізованих структурах об'єктивації знань автора того чи іншого словника в лексикографічних значеннях лінгвістичних термінів, або лінгвографічних значеннях. Віднаходження таких моделей – це своєрідне декодування, експлікація лінгвістичного знання через з'ясування того мінімуму ознак у лінгвографічних значеннях, які в нього заклав автор словника.

Різне метамовне моделювання значень лексичних одиниць із боку авторів термінографічних праць вимагає і різних методик їхнього декодування з боку користувачів або дослідників, що не було об'єктом спеціального вивчення в славістичному мовознавстві.

⁶ Лексикографічним І. Стернін називає значення (або опис), що містить мінімум ознак, які логічно сформулювали лексикографи для його впізнавання. Таке значення дослідник пропонує розглядати: як сукупність основних, ядерних сем, що відбивають його основний зміст; як штучний конструкт лексикографів, певний суб'єктивно визначений мінімум ознак, який відповідно до *принципу редукціонізму*, тобто мінімізації ознак, лексикограф формулює (моделює) спеціально для представлення слова в словниках. І лексикограф, і користувачі словника апіорі вважають, що саме в такому семантичному обсязі функціонує слово в мові й саме в такому обсязі розуміє та використовує це слово носій мови в певній галузі знання, хоча це не завжди відповідає дійсності (Стернін 2011, 5-6, 8; Стернін & Рудакова 2011, 12-13, 15).

⁷ У мовознавстві вже давно розмежовують два типи значень – представлені в тлумачному словнику та в свідомості носія мови (Попова & Стернін 2007, 94-97). І. Стернін зазначає, що значення, виявлені за допомогою психолінгвістичного експерименту, завжди мають більший обсяг, вони глибші за змістом, ніж представлені в словниках, а тому є сенс виокремити ще один тип значення слова – *психологічно реальне*, або *психолінгвістичне* (Стернін 2011, 8; Стернін & Рудакова 2011, 15), яке О.О. Леонтьєв називав *психологічно релевантним*, або *психологічним* (Леонтьєв 1969, 197). Значення, представлені в тлумачному словнику, – це певна наукова абстракція, еталон, до якого мають прагнути дослідники (Попова & Стернін 2007, 7-8).

⁸ *Контекстуально-лексикографічним (комунікативним)* називають значення (або опис), виведене (здійснене) узагальненням усіх зафіксованих контекстів вживання слова. Це розширені значення, які відносять до психологічно реальних, оскільки вони доповнюють словникові дефініції тим матеріалом, що його отримано із семантики контекстуального вживання слова (Стернін 2011, 8; Стернін & Рудакова 2011, 15).

У пропонуваній розвідці розкриємо особливості лише *концептуального моделювання лінгвографічних значень*⁹, тобто спробуємо віднайти *концептуальні моделі лінгвографічної семантизації* з метою ймовірнісного прогнозування оптимально-репрезентативної фіксації та порядку подання кількох значень того самого лінгвістичного терміна, зокрема в багатомовних словниках, а також з'ясуємо статус лексикографованих значень (чи всі вони є системними, як на цьому наголошує більшість дослідників).

Концептуальне моделювання лінгвографічної семантизації передбачає виявлення в лексикографованих значеннях того самого лінгвістичного терміна всіх можливих його концептуальних ознак, що формують знання про предмет концептуалізації, та репрезентативної сукупності метамовних інтерпретацій відповідного поняття. Звичайно, в повному обсязі віднайти такі значення того самого терміна в усіх лінгвістичних словниках слов'янськими мовами важко, тому йтиметься лише про фрагмент певної сукупності інтерпретацій, репрезентованої в мовознавчому узусі.

В аспекті об'єктивації категорії багатозначності саме в лінгвографії концептуальне моделювання термінологічних значень передбачає оперування поняттями "лексична – концептуальна багатозначність терміна" та "концептуальна неоднорідність значення" (Куликова & Салмина 2002) / "амбісемія" як "властивість терміна функціонувати в мові з різним обсягом семантики" (Татаринов 1996, 14), що відбиває прагнення науковця досягти точної дефініції терміна, повноти опису поняття (Фомина 2006, 55) у зіставлених мовах¹⁰.

Концептуальне моделювання термінографічної семантизації допомагає увиразнити *суб'єктивну здатність* авторів словників порізнному не лише виявляти, а й інтерпретувати ті самі факти. На цей феномен саме лексикографованих значень звертає також увагу І. Стернін, який зазначає, що множинність інтерпретацій може бути пов'язана: з певними теоретичними настановами й метамовними навичками використання різних термінів; із неоднаковою здатністю до вербального позначення того самого пізнаваного об'єкта; з різним ступенем знань про нього; з когнітивною базою лексикографа загалом,

⁹ Наразі розрізняємо *концептуальне, когнітивне, логічне та лінгвістичне моделювання* термінологічних значень, засвідчених у галузевих словниках, а отже, *концептуальні, когнітивні, логічні та лінгвістичні моделі термінографічної семантизації*.

¹⁰ Про кореляцію понять "лексична – концептуальна багатозначність терміна" та "концептуальна неоднорідність значення" / "амбісемія" див. дисертацію Н.А. Ляшук (Ляшук 2014¹, 157-164), яку виконано за нашого керівництва.

із його активним словниковим запасом і досвідом метамовного опису об'єктів взагалі; з адресатом опису; зі ступенем стандартизації використовуваної метамови опису та з його метою тощо (Стернин & Рудакова 2011, 9-10). У зв'язку з цим дослідник формулює *принцип множинності* (неодиначності) *метамовного опису ментальних сутностей* (понять), за яким укладачі словників можуть їх описувати за допомогою природної метамови по-різному (там само, 7-8).

Значений принцип діє й для формулювання лінгвографічних значень. Іншими словами, суб'єктивізм термінографа (так само, як і лексикографа) може породжувати не лише різний метамовний опис того самого лінгвістичного поняття, а й різні лінгвістичні поняття, що відповідно корелюють із різними лінгвографічними значеннями, адже словник – це не лише закріплене системою мови або узусом певної професійної спільноти упорядковане зібрання слів чи термінів, а й особливий різновид фахового тексту, що репрезентує мовомислення його автора. Саме тому з огляду на розмежування в мовознавчих працях *лексичної* (системної) та *концептуальної багатозначності терміна*¹¹ (дихотомія "полісемія терміна [у словнику] – концептуальна / авторська багатозначність терміна [у науковому тексті]") відповідно розрізняємо *лексичну* (системну) та *концептуальну багатозначність терміна*, що її відбито в галузевому (у нашому дослідженні лінгвістичному) словнику (дихотомія "полісемія терміна – концептуальна / узуальна багатозначність терміна [у словнику]") як вияв об'єктивації категорії багатозначності в термінографії / лінгвографії.

Лексична багатозначність (полісемія) *терміна* в обох дихотоміях – це множинність його *системних* (лексикографічних і термінографічних) *значень*, зафіксованих і в загальномовних, і в галузевих словниках тлумачного типу.

Концептуальна багатозначність терміна:

- у дихотомії "полісемія терміна [у словнику] – концептуальна / авторська багатозначність терміна [у науковому тексті]" – це множинність значень того самого терміна, яку можна виявити в наукових текстах (контекстуально) за авторства різних дослідників як розробників різних наукових концепцій, теорій, теоретичних положень;

¹¹ Про розмежування цих понять див. дисертацію Н.А. Ляшук, у якій для багатозначності, засвідченої в лексикографічних джерелах, використано термін *лексична багатозначність* (полісемія), а для багатозначності, спричиненої різними поглядами науковців на той самий об'єкт дослідження, різними концепціями та науковими школами – термін *концептуальна багатозначність* (Ляшук 2014¹, 44).

- у дихотомії "полісемія терміна – концептуальна / узуальна багатозначність терміна [у словнику]" – це множинність значень того самого терміна, яку можна виявити в різних галузевих словниках (термінографічно) тієї самої сфери знання, проте за авторства різних укладачів як представників різних наукових напрямів та шкіл. Така множинність корелює з "узуальною (метадіалектною) багатозначністю", властивою саме термінові (Куликова & Салмина 2002, 33-34).

Маркером концептуальної багатозначності терміна є невизначеність професійної спільноти щодо трактування того чи іншого наукового поняття, що, власне, й спричиняє варіювання метамови його опису, яке базується на варіюванні концептуальних ознак.

Дещо конкретизуючи запропоноване Н.А. Ляшук використання термінів *лексична* (полісемія) і *концептуальна багатозначність терміна* з опертям на диференціацію термінів *лексична* та *концептуальна неоднорідність значення* на позначення "різного семного складу того самого значення [лінгвістичного] терміна" (Ляшук 2014², 5), визначаємо:

- *лексичну неоднорідність значення терміна* як варіювання метамови опису поняття, що стосується його диференційних ознак у мовносистемних значеннях терміна;
- *концептуальну неоднорідність значення терміна* як варіювання метамови опису поняття, що стосується його диференційних ознак у закріплених професійним узусом значеннях терміна.

Отже, пропонуємо таку *методику концептуального моделювання лексикографічної семантизації багатозначного терміна* задля розроблення *концептуальної моделі* його *словникової статті*:

- 1) виявлення якомога більше (або всіх) значень терміна, зафіксованих у різній метамовній інтерпретації в словниках тієї галузі знання, яку він представляє;
- 2) власне моделювання значень лексикографованого терміна:
 - а) виведення за концептуальними ознаками наукового поняття в структурі відповідного значення терміна репрезентативної *моделі* його мінімального інформаційного складника;
 - б) виведення за концептуальними ознаками наукового поняття в структурі відповідного значення терміна базового *конструкта* його гранично мінімального інформаційного складника у форматі стислої пропозиції;
- 3) з'ясування статусу кожного зі значень терміна:
 - а) системне (лексичне / термінологічне) як вияв явища полісемії;

- б) концептуальне як вияв узуальної (метадіалектної) багатозначності, що частково корелює з авторською багатозначністю;
 - в) лексично неоднорідне;
 - г) концептуально неоднорідне;
- 4) вибудовування логічно й концептуально вмотивованої послідовності подання різних значень того самого терміна з відповідною нумерацією.

Покажемо специфіку такого моделювання на прикладі лінгвографічної семантизації терміна укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – пол. TERMINOLOGIA – блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ.

1. Пор. значення цього терміна в українських, російських, польських та білоруських лінгвістичних словниках:

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (лат. *terminus* – межа, рубіж + грецьк. *logos* – слово, поняття, вчення) – 1) **сукупність термінів**, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі. (...); у сучасному термінознавстві активно постає опозиція "термінологія / терміносистема" за ознакою завершеного упорядкування (упорядкована термінологія – це терміносистема) (...); 2) те саме, що *термінознавство* (наука, що займається вивченням термінів); 3) **сукупність термінів** у мові загалом (...) (Загнітко 2012, 35);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (лат. *terminus* – межа і грецьк. *lógos* – слово, учення) – 1) система слів і сполук, що позначають коло понять спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві тощо. Т. інколи протиставляють терміносистемі як **сукупність термінів**, що склалася стихійно, протиставлена свідомо сконструйованій сукупності термінів, яка відображає структуру відповідної теорії певної спеціальної сфери (...); 2) розділ лексикології, що вивчає терміносистему мови, принципи їхньої організації, механізми творення термінів, вимоги до них, а також розв'язує прикладні завдання упорядкування й кодифікації терміносистем і їхніх відповідників у різних мовах. Синонімом Т. є *термінознавство* (Селіванова 2010, 738-739);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 1) система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва, життя або **сукупність усіх термінів** певної мови; 2) розділ лексикології, що досліджує терміни різних галузей знань. Інша назва – *термінознавство* (Скопненко & Цимбалюк 2007, 410);
- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – 1) **совокупность терминов** определенной отрасли знания; то же, что терминологическая система, или терминосистема (...); 2) раздел языкознания (лексикологии) или научная дисциплина, изучающая термины, терминосистемы (...) (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481-482);
- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ (от *термин* и греч. *logos* – слово, учение) – 1) то же, что *терминоведение*; 2) **совокупность терминов** (терминосистема)

- какой-либо специальной **области** знания или профессиональной деятельности (...), а также термины в лексической системе какого-либо языка (...) (Лемов 2007, 322);
- пол. TERMINOLOGIA – 1) **zbiór terminów**; 2) *dyscyplina* (Rudnik-Karwatowa & Karpińska 2006);
 - блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 1) сістэма тэрмінаў (...); ўся **сукупнасць тэрмінаў** (...) мовы (...); 2) раздел лексікалогіі (...) (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154).

Усі значення пронизує базовий конструкт **(0)** – пол. "*terminologia* – *zbiór terminów*".

Його найближчим похідним є конструкт **(1)** – укр. "*термінологія* – сукупність термінів + галузь" (окреме значення та в структурі значення); рос. "*терминология* – совокупность терминов + область (отрасль)" (окреме значення та в структурі значення); блр. "*тэрміналогія* – сукупнасць тэрмінаў + [галіна]" (окреме значення та в структурі значення).

Пор. також лінгвографічні значення терміна рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ, укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ і блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ, зафіксованого в словниках як моносемічного:

- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – **совокупность терминов** какой-либо **области** науки, техники, производства, искусства, религии, экономики, права и др. (...) (Стариченок 2008, 645);
- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – **совокупность терминов** данной **области** знания, производства, деятельности (...) (Розенталь & Теленкова 1985, 357);
- блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – **сукупнасць тэрмінаў** (...) [галіны] (...) (Юрэвіч 1962, 183);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – **сукупність термінів**, що вживаються в будь-якій **галузі** науки, техніки й мистецтва, а також сукупність усіх термінів, наявних у тій чи іншій мові (Кротевич & Родзевич 1957, 196).

Отже, є підстави вважати ці конструкти репрезентантами основного (системного), а тому першого значення аналізованого терміна.

2. Пор. фіксацію першого й третього значень укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ –
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 1) **сукупність термінів**, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі (...); 3) **сукупність термінів у мові** загалом (...) (Загнітко 2012, 35).

Ці значення корелюють за лексико-семантичним відношенням частини й цілого на основі архіознаки 'сукупність термінів' та сигналізують про лексичну багатозначність терміна, або термінологічну полісемію, що її автор словника об'єктивував у

форматі двох самостійних значень, які розвів за диференційними ознаками 'конкретна галузь' і 'мова загалом'. Таку спеціалізацію неоднорідності значення за різної авторської інтерпретації віднаходимо в деяких словниках.

3. Пор. перше "сукупність термінів, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі" і третє значення "сукупність термінів у мові загалом" аналізованого терміна в (Загнітко 2012, 35) з корелятами його неоднорідних лінгвографічних значень, засвідчених в інших словниках. Неоднорідність пропонованих до зіставлення значень має різний статус, а тому серед них розрізняємо:

1) лексично неоднорідне значення –

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – **сукупність термінів**, що вживаються в будь-якій **галузі** науки, техніки й мистецтва, а також **сукупність** усіх **термінів**, наявних у тій чи іншій **мові** (Кротевич & Родзевич 1957, 196).

Його репрезентує модель **(1.1)** – укр. "*термінологія* – сукупність термінів + галузь + мова".

Пор. із власне лексично однорідним значенням терміна –

- пол. TERMINOLOGIA – 1) **zbiór terminów** (Rudnik-Karwatowa & Karpińska 2006).

Це значення збігається з відповідним конструктом **(0)** – пол. "*terminologia* – **zbiór terminów**" (окреме значення та в структурі значення);

2) концептуально неоднорідне значення –

- рос. ТЕРМІНОЛОГИЯ – 1) **совокупность терминов** определенной **отрасли** знания; то же, что **терминологическая система**, или **терминосистема** (...) (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481-482).

Його репрезентує модель **(1.2)**, що розкриває приховану концептуальну багатозначність терміна, – рос. "*терминологія* – **совокупность терминов + область (отрасль) + терминосистема**";

3) концептуально та лексично неоднорідні значення –

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – **система термінів** якоїсь **галузі** науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя або **сукупність** усіх **термінів** даної **мови** (Ганич & Олійник 1985, 309);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 1) **система термінів** певної **галузі** науки, техніки, мистецтва, життя або **сукупність термінів** певної **мови** (Скопненко & Цимбалюк 2007, 410);
- рос. ТЕРМІНОЛОГИЯ (...) – 2) **совокупность терминов (терминосистема)** какой-либо специальной **области** знания или профессиональной деятельности (...), а также термины в лексической системе какого-либо **языка** (...) (Лемов 2007, 322);

- блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 1) **сістэма тэрмінаў** [галіны]; ўся **сукупнасць тэрмінаў** (...) **мовы** (...) (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154).

Їх формалізуе модель (1.3), що фрагментує приховану лексичну багатозначність (полісемію) на тлі *міжмовного паралелізму*¹² – укр. "термінологія – система + сукупність термінів + галузь + мова"; рос. "терминология – совокупность терминов + терминосистема + область (отрасль) + лексическая система + язык"; блр. "тэрміналогія – сістэма + сукупнасць тэрмінаў + [галіна] + мова".

4. Пор. семантизацію першого (в деяких словниках другого або взагалі єдиного) лінгвографічного значення укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ, рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ, пол. TERMINOLOGIA і блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ –

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 1) **сукупність термінів**, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі (...); у сучасному термінознавстві активно постає опозиція "термінологія / терминосистема" за ознакою завершеного упорядкування (упорядкована термінологія – це терминосистема) (...) (Загнітко 2012, 35);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 1) **система слів і сполук**, що позначають коло понять спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві тощо. Т. інколи протиставляють терминосистемі як сукупність термінів, що склалася стихійно, протиставлена свідомо сконструйованій сукупності термінів, яка відображає структуру відповідної теорії певної спеціальної сфери (...) (Селіванова 2010, 738-739);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 1) **система термінів** певної галузі науки, техніки, мистецтва, життя або **сукупність термінів** певної мови (Скопненко & Цимбалюк 2007, 410);
- пол. TERMINOLOGIA – 1) **zbiór terminów** (Rudnik-Karwatowa & Karpińska 2006));
- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – 1) **совокупность терминов** определенной отрасли знания; то же, что терминологическая система, или терминосистема (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481-482);
- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ (...) – 2) **совокупность терминов (терминосистема)** какой-либо специальной области знания или профессиональной деятельности (...), а также **термины в лексической системе** какого-либо языка (...) (Лемов 2007, 322);
- блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 1) **сістэма тэрмінаў** (...); ўся **сукупнасць тэрмінаў** (...) **мовы** (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154).

Ці значення автори різних словників формулюють у різний спосіб, що засвідчує певні концептуальні розбіжності в їхніх поглядах щодо

¹² Міжмовний паралелізм як універсальне явище визнають таким, що ґрунтується на регулярності семантичних поєднань у різних мовах. Передбачає віднаходження інтерсемемних кореляцій, що лежать в основі полісемії (Огуй 2000).

виявлення ключової ознаки (архіознаки) метаопису того самого поняття: 'сукупність термінів / совокупность терминов / zbiór terminów / сукупнасць тэрмінаў' чи 'система термінів / терминосистема / сістэма тэрмінаў' (?). Саме вони на рівні семантизації терміна спричиняють фіксацію того самого значення в лінгвістичному словнику, в одних випадках, як власне лексично однорідного (системного), що фрагментує полісемію, в інших – як концептуально та лексично неоднорідного, ще в інших – як концептуально однорідного та неоднорідного, що фрагментує концептуальну багатозначність. Пор., напр.:

- 1) фрагментацію міжмовної лексичної багатозначності терміна –
 - пол. TERMINOLOGIA – 1) **zbiór terminów** (Rudnik-Karwatowa & Karpińska 2006);
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 3) **сукупність термінів у мові** загалом (...)
(Загнітко 2012, 35);
 - блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 1) **сістэма тэрмінаў** [галіна]; ўся **сукупнасць тэрмінаў** (...) **мовы** (...) (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154).

Її об'єктивує розрізнення значень за базовими конструктами **(0)** – пол. "*terminologia – zbiór terminów*" і **(2)** – укр. "*термінологія – сукупність термінів + мова*" (окреме значення); блр. "*тэрміналогія – ўся сукупнасць тэрмінаў + мова*" (у структурі значення). Таке розмежування спричинене *семантичною аналогією* як виявом явища *полісемічного паралелізму*¹³;

- 2) концептуально неоднорідне значення, сконструйоване за моделлю **(1.2)** (див. вище);
- 3) концептуально та лексично неоднорідні значення, сконструйовані за моделлю **(1.3)** (див. вище);
- 4) фрагментацію міжмовної концептуальної багатозначності терміна –
 - пол. TERMINOLOGIA – 1) **zbiór terminów** (Rudnik-Karwatowa & Karpińska 2006);
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 1) **система термінів** певної галузі науки, виробництва, мистецтва, політики тощо (Єрмоленко, Биби́к & Тодор 2001, 183);
 - блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 1) **сістэма тэрмінаў** [галіны]; ўся сукупнасць тэрмінаў (...) **мовы** (...) (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154).

Її об'єктивує розрізнення значень за базовими конструктами **(0)** – пол. "*terminologia – zbiór terminów*" і **(3)** – укр. "*термінологія – система*

¹³ Полісемічний паралелізм ґрунтується на семантичній аналогії, "коли паралелізм утворюється в результаті розвитку одних компонентів з орієнтацією на значення інших як наслідування моделей одних членів групи з боку інших" (Тараненко 1980, 10).

термінів + галузь" (окреме значення); блр. "тэрміналогія – сістэма тэрмінаў + [галіна]" (у структурі значення).

У метаописі першого (в деяких словниках другого або взагалі єдиного) лінгвографічного значення укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ, рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ і блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ натрапляємо також на використання кількох конструктів:

(1) – укр. "термінологія – сукупність термінів + галузь"; рос. "терминология – совокупность терминов + область (отрасль)"; блр. "тэрміналогія – сукупнасць тэрмінаў + [галіна]";

(2) – укр. "термінологія – сукупність термінів + мова"; блр. "тэрміналогія – ўся сукупнасць тэрмінаў + мова";

(3) – укр. "термінологія – система термінів + галузь"; блр. "тэрміналогія – сістэма тэрмінаў + [галіна]".

Пор., напр.:

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 1) **система термінів** певної галузі науки, техніки, мистецтва, життя або **сукупність термінів** певної мови (Скопненко & Цимбалюк 2007, 410);
- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ (...) – 2) **совокупность терминов (терминосистема)** какой-либо специальной **области** знания или профессиональной деятельности (...), а также **термины в лексической системе** какого-либо **языка** (...) (Лемов 2007, 322);
- блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 1) **сістэма тэрмінаў [галіны]**; **ўся сукупнасць тэрмінаў (...)** **мовы** (...) (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – **система термінів** якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя або **сукупність усіх термінів** даної мови (Ганич & Олійник 1985, 309).

Ці значення формалізує комбінована модель (1.4), яка розкриває фрагментацію прихованої лексичної та водночас концептуальної багатозначності – укр. "термінологія – система + сукупність термінів + галузь + мова"; рос. "терминология – совокупность терминов + терминосистема + область (отрасль) + лексическая система + язык"; блр. "тэрміналогія – сістэма + сукупнасць тэрмінаў + [галіна] + мова".

Такі лінгвографічні значення, з одного боку, певною мірою нівелюють межі між поняттями сукупності й системи та власне ототожнюють їх, а з другого – протиставляють за дихотомією "сукупність термінів + стихійно склалася <=> сукупність термінів + свідомо сконструйована", або "термінологія <=> упорядкована термінологія / *терминосистема*". Пор., напр.:

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 1) сукупність термінів, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі (...); у сучасному термінознавстві активно постає **опозиція "термінологія / терминосистема"** за ознакою

завершеного упорядкування (**упорядкована термінологія – це терміносистема**) (...) (Загнітко 2012, 35);

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 1) система слів і сполук, що позначають коло понять спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві тощо. **Т. інколи протиставляють терміносистемі як сукупність термінів**, що склалася **стихийно, протиставлена свідомо сконструйованій сукупності термінів**, яка відображає структуру відповідної теорії певної спеціальної сфери (...) (Селіванова 2010, 738-739).

На рівні професійного узусу така семантизація об'єктивує *термінопороджувальний конструкт (3*)* – укр. "термінологія → терміносистема" як корелят конструкта (3).

Цю концептуалізацію супроводжує також узуальна амбівалентність, яку фіксують автори різних словників за допомогою маркерів: 'активно постає опозиція' – 'інколи протиставляють'.

5. Проаналізуємо словникову статтю –

- пол. TERMINOLOGIA – **Dyscyplina** naukowa, której obiektem są terminy należące do różnych dziedzin wiedzy człowieka. Podstawowe kierunki badań nad słownictwem specjalistycznym są pochodną naukowej definicji pojęcia terminu, która łączy charakterystyki językowe, kognitywne i systemowe. (...).

Terminologia jest interdyscyplinarną **nauką**, której przedmiot stanowi słownictwo specjalistyczne jako tezaurs i generator wiedzy specjalistycznej. Współczesna terminologia obejmuje różne metodologie i rozmaite techniki badawcze. W rzeczywistości istnieje kilkadziesiąt dyscyplin naukowych występujących pod nazwą terminologii. Do najważniejszych należą: 1. terminologia ogólna, 2. terminologia szczegółowa, 3. terminologia specjalistyczna, 4. terminologia typologiczna, 5. terminologia kwantytatywna, 6. terminologia konfrontatywna, 7. terminologia historyczna, 8. terminologia komunikatywna, 9. semazjologia terminologiczna, 10. derywatologia terminologiczna i in. (...).

Wymienione kierunki badań są komplementarne względem siebie i razem określają zakres terminologii jako odrębnej **dyscypliny** naukowej. Jest to **dyscyplina** empiryczna, ponieważ formułuje swoje sądy na podstawie analizy konkretnych zbiorów terminologicznych. Jest to także **nauka** eksperymentalna, gdyż wciąż podejmuje próbę konstruowania doskonałych języków specjalistycznych. Jest to nareszcie **nauka** pragmatyczna, wspiera bowiem człowieka w jego twórczych wysiłkach. (...) (Lukszyn (red.) 2005, 135-136).

Ця стаття засвідчує узуальну (метадіалектну) невизначеність¹⁴ мовознавців щодо трактування термінології чи то як наукової дисципліни, чи то як науки, що породжує концептуальну неоднорідність, оскільки у філософії науки розрізняють:

- рос. *дисциплинарность, дисциплина* (лат. *disciplina* – учение) – совокупность процессов и результатов организации, структуризации, социализации, институционализации теоретических знаниевых практик как предустанавливающих нормированный, санкционированный и легитимный порядок мышления и вытекающих из этого порядка действий (деятельности) в конкретных предметно-проблемных областях (отраслях) познания (Грицанов (гл. науч. ред. и сост.) 2001, 322);
- рос. *наука* – особый вид познавательной деятельности, направленной на выработку объективных, системно организованных и обоснованных знаний о мире (Грицанов (гл. науч. ред. и сост.) 2001, 673).

Отже, семантизацію пол. TERMINOLOGIA можна розкрити за базовими конструктами **(4)** – пол. "*terminologia – dyscyplina*" (окреме значення та в структурі значення) і **(5)** – пол. "*terminologia – nauka*" (в структурі значення).

Цю семантизацію підтримує концептуальна невизначеність:

(4.1) – пол. "*terminologia – dyscyplina naukowa*"¹⁵.

(4.2) – пол. "*terminologia – dyscyplina empiryczna*"¹⁶;

(5.1) – пол. "*terminologia – interdyscyplinarną nauka*"¹⁷;

(5.2) – пол. "*terminologia – nauka eksperymentalna*"¹⁸;

(5.3) – пол. "*terminologia – nauka pragmatyczna*"¹⁹.

¹⁴ Маркером саме узуальної невизначеності мовознавців, або концептуальної неоднорідності є покликання в кінці словникової статті на наукові праці, за якими, власне, й було її змодельовано: [Amtz & Picht 1995; Danilenko 1972; Felber 1984; Gajda 1990; Gerd 1996; Grinev 1993, 1998; Grucza 1991b, 1994; ISO/TC 37/SC 1, 1997; ISO/TC 37/SC 1, 1999; Jurkowski 1991; Lejczyk & Biesiekirska 1998; Lotte 1961; Lukszyn & Zmarzer 2001; Mazur 1961; Nowicki 1986; Reformatskij 1986; Rondeau 1984; Stoberski 1991, 1992; Superanskaja et al. 1989; Wiister 1979] (Lukszyn, J. (red.) 2005, 136).

¹⁵ "Dyscyplina **naukowa**, której obiektem są terminy należące do różnych dziedzin wiedzy człowieka" (Lukszyn (red.) 2005, 135-136).

¹⁶ "Dyscyplina **empiryczna**, ponieważ formuluje swoje sądy na podstawie analizy konkretnych zbiorów terminologicznych" (Lukszyn (red.) 2005, 135-136).

¹⁷ "**Interdyscyplinarną** nauką, której przedmiot stanowi słownictwo specjalistyczne jako tezaursus i generator wiedzy specjalistycznej" (Lukszyn (red.) 2005, 135-136).

¹⁸ "Nauka **eksperymentalna**, gdyż wciąż podejmuje próbę konstruowania doskonałych języków specjalistycznych" (Lukszyn (red.) 2005, 135-136).

¹⁹ "Nauka **pragmatyczna**, wspiera bowiem człowieka w jego twórczych wysiłkach" (Lukszyn (red.) 2005, 135-136).

6. Пор. друге (в окремих словниках перше) лінгвографічне значення укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ, рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ, блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ і частково пол. TERMINOLOGIA:
- пол. TERMINOLOGIA – 2) **dyscyplina** (Rudnik-Karwatowa & Karpńska 2006);
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 2) те саме, що *термінознавство* (наука, що займається вивченням термінів) (Загнітко 2012, 35);
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 2) **розділ лексикології**, що вивчає терміносистеми мови, принципи їхньої організації, механізми творення термінів, вимоги до них, а також розв'язує прикладні завдання упорядкування й кодифікації терміносистем і їхніх відповідників у різних мовах. Синонімом Т. є *термінознавство* (Селіванова 2010, 738-739);
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 2) **розділ лексикології**, що досліджує терміни різних галузей знань. Інша назва – *термінознавство* (Скопненко & Цимбалюк 2007, 410);
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 2) **розділ лексикології**, який вивчає терміни (Єрмоленко, Биби́к & Тодор 2001, 183);
 - рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – 2) **раздел языкознания (лексикологии)** или научная **дисциплина**, изучающая термины, терминосистемы (...) (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481-482);
 - рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ (...) – 1) то же, что *терминоведение* (Лемов 2007, 322);
 - блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 2) **раздел лексікалогіі** (...) (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154).

Автори словників об'єктивують свої знання за допомогою конструктів (4) – пол. "*terminologia – dyscyplina*" та (5) – укр. "*термінологія – розділ лексикології*" (в структурі значення); рос. "*терминология – раздел языкознания (лексикологии)*" (в структурі значення); блр. "*тэрміналогія – раздел лексікалогіі*" (в структурі значення). Зокрема й термінопороджувального (5*) – укр. "*термінологія – наука / розділ науки = термінознавство*" (в структурі значення).

Концептуальне моделювання цього значення також увиразнює різні погляди мовознавців щодо вибору ключової ознаки (архіознаки) метаопису того самого поняття: 'розділ лексикології / раздел языкознания (лексикологии) / раздел лексікалогіі', 'дисципліна / дисциплина / dyscyplina', 'наука / розділ науки' чи 'термінознавство / терминоведение' (?). З-поміж лексикографованих метаописів розрізняємо:

- 1) лексично неоднорідні значення –
 - укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 2) **розділ лексикології**, що вивчає **терміносистеми мови**, принципи їхньої організації, механізми творення **термінів**, вимоги до них, а також розв'язує прикладні завдання упорядкування й кодифікації терміносистем і їхніх відповідників у

- різних мовах. Синонімом Т. є *термінознавство* (Селіванова 2010, 738-739);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 2) розділ лексикології, що досліджує терміни різних галузей знань. Інша назва *термінознавство* (Скопненко & Цимбалюк 2007, 410);
 - блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ – 2) раздел лексікалогіі (...) [тэрміны] (Сцяцко, Гуліцкі & Антанюк 1990, 154);

Ці значення об'єктивують моделі:

(5.4) – укр. "термінологія – розділ лексикології + терміносистема + термін + мова = *термінознавство*";

(5.5) – укр. "термінологія – розділ лексикології + термін + галузь = *термінознавство*";

(5.6) – укр. "термінологія – розділ лексикології + термін";

(5.7) – блр. "тэрміналогія – раздел лексікалогіі + [тэрмін] (...);"

2) концептуально неоднорідне значення –

- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – 2) раздел языкознания (лексикологии) или научная дисциплина, изучающая термины, терминосистемы (...) (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481-482).

Його сформульовано за моделлю (4.3) – рос. "терминология – раздел языкознания (лексикологии)" <- "терминология – научная дисциплина", що розкриває приховану категоризацію: з одного боку, підпорядкування поняття "розділ мовознавства (лексикології)" поняттю "розділ науки" (визначення науки див. вище), з другого – підпорядкування поняття "наукова дисципліна" поняттю "дисципліна" (визначення див. вище);

3) фрагментацію міжмовної концептуальної багатозначності терміна –

- пол. TERMINOLOGIA – 2) *dyscyplina* (Rudnik-Karwatowa & Karpińska 2006);

- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ (...) – 2) те саме, що *термінознавство* (наука, що займається вивченням термінів):

- укр. ТЕРМІНОЗНАВСТВО (лат. terminus – межа, рубіж + ...знавство) – комплексна науково-прикладна дисципліна, що вивчає утворення та функціонування термінів, термінологій і терміносистем, а також різні аспекти мови для спеціальних завдань у лінгвістичному та прикладному аспектах (напр.: з погляду стандартизації, побудови баз даних, інформаційно-пошукових тезаурусів тощо) (Загнітко 2012, 35);

- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ (...) – 1) то же, что *терминоведение*:

- рос. ТЕРМИНОВЕДЕНИЕ – (...) специальный раздел науки, который изучает системы терминов, их конструирование и использование в различных науках, языковые и понятийные

- свойства, состав и особенности функционирования отдельных терминологических единиц (Лемов 2007, 322);
- рос. ТЕРМИНОВЕДЕНИЕ (...) – комплексная научно-прикладная **дисциплина**, исследующая термины, их образование, унификацию, использование в различных сферах, перевод на другие языки и др. (Стариченок 2008, 643).

Пор. також у загальномовних словниках:

- пол. TERMINOLOGIA – 2) **nauka** o terminach (Szymczak (red.) 1985, 197);
- укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – 2) **розділ лексикології**, який вивчає терміни різних галузей знань (Бусел (уклад. і голов. ред.) 2007, 1444).

Її об'єктивує розрізнення значень за конструктами: базовим **(4)** – пол. "*terminologia – dyscyplina*" і власне термінопороджувальним **(5*)** – укр. "*термінологія = термінознавство (наука)*" (окреме значення та в структурі значення); рос. "*терминология = терминоведение*" (окреме значення).

4) концептуальну помилку в тому самому словнику –

- рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – 1) **совокупность терминов** определенной отрасли знания; то же, что *терминологическая система*, или *терминосистема* (...); 2) **раздел языкознания (лексикологии)** или **научная дисциплина**, изучающая термины, терминосистемы (...)
- (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481-482);
- рос. ТЕРМИНОВЕДЕНИЕ – то же, что **терминология** (Тихонов & Хашимов (ред.) 2008, 481).

Отже, концептуальне моделювання лінгвографічних значень укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – пол. TERMINOLOGIA – блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ допомогло з'ясувати *базові конструкти* та *моделі лінгвографічної семантизації* аналізованого терміна, які укладачі словників використовують для об'єктивації власних лінгвістичних знань про позначуваний референт. З-поміж основних розрізняємо:

- 1) конструкти (всього їх 8): **(0)** – **(5)**, зокрема й термінопороджувальні **(3*)** та **(5*)**;
- 2) моделі (всього їх 15): **(1.1)** – **(1.4)**, **(4.1)** – **(4.3)**, **(5.1)** – **(5.7)**.

Такі конструкти та моделі розкривають фрагментацію концептуальної моделі лінгвографічної семантизації терміна укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – пол. TERMINOLOGIA – блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ та особливості її метамовної інтерпретації в лінгвістичних словниках різними слов'янськими мовами. Концептуальна модель дає можливість на її основі розробити

архітектоніку словникової статті цього терміна як багатозначного для багатомовного лінгвістичного словника. Попри фіксацію укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – пол. TERMINOLOGIA – блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ в одних лінгвографічних працях як однозначного, або енциклопедичнозначного, в інших – як двозначного, ще в інших – як тризначного, пропонуємо його п'ятизначну семантизацію, що вмотивовано репрезентують 5 конструктів у такій послідовності:

Перше (основне, системне) і друге лінгвографічні значення – об'єктивація фрагментації міжмовної лексичної / термінологічної багатозначності (полісемії) терміна за конструктами:

(0) – пол. "*terminologia – zbiór terminów*";

(1) – укр. "*термінологія – сукупність термінів + галузь*" / рос. "*терминология – совокупность терминов + область (отрасль)*" / блр. "*тэрміналогія – сукупнасць тэрмінаў + [галіна]*";

(2) – укр. "*термінологія – сукупність термінів + мова*" / блр. "*тэрміналогія – ўся сукупнасць тэрмінаў + мова*".

Третє, четверте і п'яте лінгвографічні значення – об'єктивація фрагментації міжмовної концептуальної багатозначності терміна за конструктами:

(0) – пол. "*terminologia – zbiór terminów*";

(3) – укр. "*термінологія – система термінів + галузь*" / блр. "*тэрміналогія – сістэма тэрмінаў + [галіна]*";

(3*) – укр. "*термінологія <—> терміносистема*";

(4) – пол. "*terminologia – dyscyplina*" / рос. "*терминология – научная дисциплина*";

(5) – пол. "*terminologia – nauka*" / укр. "*розділ науки = розділ лексикології*" / блр. "*тэрміналогія – раздел лексікалогіі*" / рос. "*терминология – раздел языкознания (лексикологии)*";

(5*) – укр. "*термінологія = термінознавство (наука)*" / рос. "*терминология = терминоведение*".

Концептуальне моделювання показало, що не всі значення терміна, зафіксовані в словнику, можна механічно відносити до власне лексикографічних системних (лексичних / термінологічних). З-поміж них натрапляємо й на лексикографовані концептуальні значення. Зокрема, перше й друге, радіально пов'язані конструктами (0) – (1) і (0) – (2), у запропонованій архітектоніці словникової статті укр. ТЕРМІНОЛОГІЯ – рос. ТЕРМИНОЛОГИЯ – пол. TERMINOLOGIA – блр. ТЭРМІНАЛОГІЯ розкривають фрагментацію полісемії терміна. Третє, четверте й п'яте, пов'язані радіально конструктами (0) – (3) та

радіально-ланцюгово конструктами (0) – (3) – (4) і (0) – (3) – (5) у кореляціях (3) – (3*) й (5) – (5*), – фрагментацію концептуальної багатозначності терміна. Фрагментована об'єктивація категорії багатозначності в слов'янській лінгвографії відповідає психологічно реальній фрагментації людських знань про пізнавані об'єкти.

Відтак у слов'янській лінгвістичній термінографії розрізняємо моделі лексичної (як вияв *термінологічної полісемізації*) та концептуальної лінгвографічної семантизації багатозначних термінів.

Андрос, Є. (2002), "Об'єктивація", Філософський енциклопедичний словник, Абрис, Київ, сс. 439-440.

Бусел, В.Т. (уклад. і голов. ред.) (2007), Великий тлумачний словник сучасної української мови, ВТФ "Перун", Київ, Ірпінь.

Ганич, Д.І. & Олійник, І.С. (1985), Словник лінгвістичних термінів, Вища школа, Київ.

Грицанов, А.А. (гл. науч. ред. и сост.) (2001), Всемирная энциклопедия: Философия, АСТ, Москва; Харвест, Современный литератор, Минск.

Єрмоленко, С.Я., Бибик, С.П. & Тодор, О.Г. (2001), Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів, Либідь, Київ, с.183.

Загнітко, А.П. (2012), Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни, ДонНУ, Донецьк, 4.

Замов, Н.К., Галиуллин, К.Р. (науч. ред.), Галиуллин, К.Р., Валиахметова, Д.Р., Обносова, Н.А., Виноградова, В.Н., Наумова, С.Л. & Чишковская, Н.А. (1995), Компьютерная лингвография, Издательство Казанского университета, Казань.

Иванова, С.А. (2007), Семантизация термина в научно-учебном тексте (на материале терминологии радиотехники в русском и французском языках, Екатеринбург.

Комарова, З.И. (1991), Семантические проблемы русской отраслевой терминологии, Екатеринбург.

Космеда, Т. & Соболев, Л. (2018), "Сучасна українська лінгвографія: термінологічне поле", *Studia Ucrainica posnaniensia*, 6, pp. 61-71.

Кротевич, Є.В. & Родзевич, Н.С. (1957), Словник лінгвістичних термінів, Освіта, Київ.

Куликова, И.С. & Салмина, Д.В. (2002), Введение в маталингвистику, САГА, Санкт-Петербург.

Лемов, А.В. (2007), Школьный лингвистический словарь: Термины. Понятия. Комментарии, Айрис-пресс, Москва.

Леонтьев, А.А. (1969), Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания, Наука, Москва.

Ляшук, Н.А. (2014¹), Лексична та концептуальна багатозначність лінгвістичної термінології в українській мові, Інститут української мови НАН України.

Ляшук, Н.А. (2014²), Лексична та концептуальна багатозначність лінгвістичної термінології в українській мові, Київ.

Огуй, О.Д. (2000), Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові (синхронія, діакронія та панхронія), Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Попова, З.Д. & Стернин, И.А. (2007), Когнитивная лингвистика, Восток-Запад, Москва.

Розенталь, Д.Э. & Теленкова М.А. (1985), Словарь-справочник лингвистических терминов, Просвещение, Москва.

Ряполова, М.А. (1997), Типовые модели семантизации знаменательной лексики в СО и МАС (сравнительная характеристика в аспекте адресности лексикографического текста), Белгород.

Селіванова, О.О. (2010), Лінгвістична енциклопедія, Довкілля-К, Полтава.

Скопненко, О.І. & Цимбалюк, Т.В. (2007), Мала філологічна енциклопедія, Довіра, Київ.

Стариченок, В.Д. (2008), Большой лингвистический словарь, Феникс, Ростов-на Дону.

Стернин, И.А & Рудакова, А.В. (2011), Психолінгвістическе значення слова и его описание, Ламберт, б.г.

Стернин, И.А. (2011), "Психолінгвістическе значення слова", Вестник РУДН. Серия "Русский и иностранные языки и методика их преподавания", 1, сс. 5-13.

Сцяцко, П.У., Гуліцкі, М.Ф. & Антанюк, Л.А. (1990), Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў, Выш. шк, Мінск.

Табанакова, В.Д. (1999), Идеографическое описание научной терминологии, Издательство Тюменского государственного университета, Тюмень.

Тараненко, О.О. (1980), Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії, Наукова думка, Київ.

Татаринов, В.А. (1996), Теория терминоведения, Московский Лицей, 1.

Тихонов, А.Н. & Хашимов, Р.И. (ред.) (2008), Энциклопедический словарь-справочник лингвистических терминов и понятий. Русский язык, Издательство Флинта, Издательство Наука, Москва, 1.

Фомина, И.Н. (2006), Семантическая деривация в формировании английской политической терминологии, Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова.

Юрэвіч, А.Л. (1962), Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў, Выдавецтва Міністэрства вышэйшай, сярэдняй спецыяльнай і прафесіянальнай адукацыі БССР, Мінск.

Lukszyn, J. (red.) (2005), Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej, Katedra Języków Specjalistycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.

Rudnik-Karwatowa, Z. & Karpińska, H. (2006), Słownik słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego, Towarzystwo Naukowe Warszawskie Instytut Slawistyki PAN, Warszawa.

Szymczak, M. (red.) (1985), Słownik języka polskiego, Państwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa, 3.